

Mérgesház Halálos biztonság

Szakítva a korábbi – akkor úttörőnek számító – szemlélettel, mely szerint az állatokat rendszertani csoportok szerint helyezte el az Állatkert, ma egy-egy földrajzi egység élővilágából nyújt ízelítőt. Kevés kivétel van ez alól: az egyik a Mérgesház.

A Mérgesház lakóit nem fűzi össze sem rendszertani rokonság, se közös földrajzi elterjedés: ami közös bennük, az a mérge. Azért kellett ennek így alakulnia, mert a mérges állatok kezelése olyan szigorú biztonsági előírásokat követel meg, amelyeket nem lehet bármelyik állatházban megvalósítani. Ha mérges állatokról beszélünk, mindenkinek a kígyók jutnak először eszébe, így nem meglepő, hogy a Mérgesházban az övék a főszerep. A valóban mérges állatokon (és mérgező növényeken) kívül azonban jutott hely az épületben néhány nem mérges fajnak is.

Elmentek az erszényesek

Maga az épület abba a sorozatba illeszkedik bele, melyet a Kós Károly–Zrumeczky Dezső alkotópáros által tervezett, erdélyi stílusú állatházak alkotnak. Eleinte zebraistállóként működött, majd később Kenguruház lett, és az is maradt sokáig, bár a második világháború alatt erősen megrongálódott, és csak a huszadik század végére sikerült helyreállítani. Ekkor az emeleten éjszakai állatok (döntőrészt erszényesek) bemutatója létesült, amely aztán 2009-ben adta át helyét a mérges lakóknak, az erszényesek pedig a Kert másik végébe, az ott kialakított Ausztrál zónába költöztek át.

Mérgesházban – mérge nélkül

Az épületet körülvevő kifutókban azóta több cserélődés is történt, hiszen a muntyák szarvasok és az Aldabra-óriásteknősök jelenlegi lakhelyén akkor még törpe zebukat láthatott a közönség, a babiruszák egykori helyére pedig azóta Cebu-szigeti disznók kerültek. A hatalmas tigris pitonok azonban ma is ott laknak a földszinten, és évről évre bizonyosságot adnak a látogatóknak arról, hogy egy kígyó is képes az anyai gondoskodásra. A ház alsó szintjének egyetlen ténylegesen mérges állata Irwin, a komodói sárkány: érdekesség, hogy erről a fajról éppen abban az évben bizonyosodott be, hogy mérget termel, amikor a Mérgesházat megnyitották.

Méregkeverők

Az emelet már az igazi „nehézfűk”, a mérges kígyók otthona. A kobrától a mambáig, a csörgőkígyótól a gaboni viperáig a világ leghírhedtebb kígyóiból láthatunk válogatást Európa egyik leggazdagabb mérgekígyó-gyűjteményében – legtöbbjük marása halálos is lehet. De jutott hely Amerika mérges gyíkjának, a rücskös bőrű gilának, illetve néhány póknak és skorpiónak is, és külön bemutatót alakítottunk ki hazánk egyik legféltettebb természeti kincse, a rákosi vipera számára. Igazi kígyócsontvázon és felnagyított maketten tanulmányozható a csöves méregfogó kígyók különleges állkapcsa és méregberendezésének működése. És amire büszkék lehetünk: a Mérgesházban sosem történt baleset, és reméljük, ez így is marad.

Figyeld meg!

A hazai kígyók megkülönböztetésekor szabály, hogy a siklóknak kerek, míg a viperáknak függőleges pupillarése van. Ez azonban nem alkalmas bármilyen mérges kígyó azonosítására: a mambáknak kerek pupillájuk van, de mérgesek!

Noha az általános vélekedés szerint a siklók nem mérgesek, létezik a kígyóknak egy családja, melynek neve mérgecssikló-félék. Ebbe a családba pedig olyan hírhedt és rettegett mérgekígyók is tartoznak, mint a kobra vagy a mamba.

Aránylag köztudott, hogy létezik fekete és zöld mamba, de az már kevésbé, hogy a zöld mambáknak három faja is van. Közülük a legismertebb és legerjedtebb a keleti zöld mamba, amely Kelet-Afrika partvidékén, Kenya, Tanzánia, Malawi és Zimbabwe területén honos, de megtalálható Mozambik déli részén és Zanzibáron is. Ha zöld mambáról beszélünk, általában ezt a fajt értjük alatta. Noha a mamba az egyik legrosszabb hírű mérgekígyó, a keleti zöld mamba valójában félénk, rejtőzködő állat. Veszélyessége éppen a rejtőzködésében rejlik: élénkzöld színe a lombok közt oly tökéletesen álcázza, hogy az ember többnyire csak akkor veszi észre, amikor a kígyó már túl közel van, és félelmében villámgyors akcióba lép.

Fán élő kígyóként a zöld mamba főként madarakkal és azok tojásaival táplálkozik, de étlapján szerepelnek a lombkoronában élő apró emlősök, például rágcsálók és denevérek, illetve minden bizonnyal gyíkok is. A gyors mozgású állatokra, mint a felnőtt madarak vagy a rágcsálók, lesből támad rá, míg az alvó denevéreket aktívan felkutatja, és bemászik a madárfészkekbe a tojásokért és fiókákért. Természetes ellensége az emberen kívül nem sok van, bár a mongúzok, petymegek és a kígyászölyv, illetve a fiatal példányokat akár a szarvascsőrű madarak is zsákmányul ejthetik. A hím mambák szagjelzéseket követve találnak rá a nőstényre, amely általában faodúba, avar közé rakja le 10-15 tojását. A kikelő utódok 30-45 cm hosszúak, a felnőtt állatok elérhetik a 180 cm-t is.

Közeli rokonával, a fekete mambával ellentétben a keleti zöld mambacsak elvétve figyelhető meg nyílt területeken, inkább a sűrű növényzetet részesíti előnyben, a lombkoronát ritkán hagyja el. Elsődleges élőhelyei a síksági esőerdők, bár megfigyelték már 1500 méteres tengerszint feletti magasságban is. Előfordul a vízparti bozótosokban is, és megtalálható az emberi környezetben, a citrus-, mangó-, kesudió- vagy kókuszültetvényeken is. Élőhelyén nem számít ritkának: Tanzániában előfordult, hogy öt példányt figyeltek meg egyetlen fán. A Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) tehát nem sorolja veszélyeztetett kategóriába, ennek ellenére Dél-Afrikában például sebezhetőnek minősítették, élőhelyének feldarabolódása és az ember általi átalakítása miatt.

Keleti zöld mamba

Dendroaspis angusticeps
Eastern green mamba

Tudtad-e?

A zöld mamba mérge neurotoxinokat és kardiotoxinokat tartalmaz, vagyis az idegrendszerre és a szívre hat, ezért gyorsan fejti ki végzetes hatását, légzésbénulást, izomgörcsöket és a szívritmus felborulását okozva.

Komodói varánusz

Varanus komodoensis
Komodo dragon

Figyeld meg!

A komodói varánuszok főként a szaglászukra támaszkodva jutnak prédához. Ehhez a hosszú, villás nyelvüket használják. Amikor az állat kinyújtja azt, a levegőben lévő szagmolekulák rátapadnak, amit az állat a nyelv visszahúzásakor a szájpadrásán lévő Jacobson-szervhez érint. Ha a nyelv bal csúcsán több szagmolekula van, mint a jobbon, az állat ebből a kis különbségből már tudja, hogy a préda tőle balra van. A nyelv kinyújtását a mi állatainkon is könnyű megfigyelni.

Sárkányok nemcsak a mesékben léteznek, hanem Indonéziában, a Kis-Szunda-szigetekhez tartozó Komodo, Rinca, Flores és Gili Motang szigetein is. Az itt élő óriási termetű gyíkok általában 70 kg körülire nőnek, de a valaha feljegyzésre került legnagyobb példány 166 kg és 3,13 m hosszú volt. A komodói varánusz feje hosszúkás, lapított, kerekded orral, jókora testéhez pedig éles karmokkal felfegyverzett, vaskos lábak és hosszú fark társul. A szigetek trópusi, szavannás erdeit kedveli a legjobban,

de a szigetek tengerpartjain és a hegyek gerincein is megtalálható. Gyakorlatilag bármilyen húst megeszik, a kis rágcsálóktól kezdve a hatalmas bivalyig, és a dögöt sem veti meg. A fiatal, kisméretű állatok kis gyíkokat, rovarokat, kígyókat és kismadarakat zsákmányolnak, majd ahogy nőnek, úgy állnak át a nagyobb méretű prédára, például majmokra, a szigetekeken élő kecskékre, disznófélékre és szarvasokra. A tápláléklánc csúcsán elhelyezkedve nem csak más állatokat fogyasztanak el, de a kannibalizmusra is hajlamosak. Ha nekiindulnak, az embert is képesek utolérni, akár 16-20 km/h-val is képesek futni.

Ennek ellenére a komodói sárkány zsákmányszerzési technikája inkább a lopakodáson és a puszta erőn alapszik. A vadcsapások mellett órákig képes lesben állni, majd, ha egy szimpatikus méretű préda arra jár, lerohanja. Ez gyakran sikertelenül végződik, ám ha a varánusz képes megharapni az áldozatát, az pár napon belül elpusztul. Ezt a gyík nyálában lévő baktériumok és az alsó állkapocs méregmirigyei által termelt toxinok okozzák: a préda vére nem képes megalvadni, a seb pedig elfertőződik, amitől az állat lassan legyengül, majd elpusztul. A fogaikon apró recék találhatók, az előző prédából gyakran maradékok ülnek ebbe bele, ami tökéletes táptalaja a fent említett baktériumoknak. Ezekből akár 50 féle is tenyészhet a szájában, közülük legalább 7 súlyos szepszist képes okozni. A varánuszok kifinomult szaglászukkal követik a megsebzett prédát, melyet gyakran közösen fogyasztanak el.

Bár a komodói varánusznak a természetben nem nagyon van ellensége, állománya az ember miatt mégis veszélyeztetett, a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) vörös listáján a sebezhető kategóriába esik. Az európai állatkertek tenyésztési programot hoztak létre számára, természetes élőhelyén pedig a Komodo Nemzeti Park hivatott segíteni ennek a különleges fajnak a fennmaradását. Állatkertünkben három komodói varánusz él. Irwin érkezett hozzánk először, ő a Mérgezház földszintjén lakik. Fajának igen különleges egyede, hisz szűznemzéssel jött a világra. Bár a szűznemzés már régóta gyanított volt a komodói varánuszoknál, mégis Irwin és testvérei szolgáltatták a világon az első bizonyítékot arra, hogy ez a faj képes így is szaporodni. Az anyaállat bizonyítottan soha életében nem találkozott hím varánusszal, mégis termékeny tojásokat rakott, amelyekből ki is keltek a szűznemzésre jellemző hím állatok. Az ausztrál zónában még két állatot láthat a nagyközönség, itt él Bridget és Godzilla.

Tudtad-e?

Mivel a fiatal komodói varánuszok gyakran saját fajtársaik ebédjeként végzik, hogy ezt elkerüljék, mások ürülékébe henteregnek bele, hogy elvegyék a felnőtt gyíkok kedvét a felfalásuktól. Ha egy varánusz elég nagy ahhoz, hogy egy másik állat ne tudja összeroppantani, már nincs veszélyben, hiszen a varánuszokra nem hat a saját mérgük, és úgy tűnik, a szájukban lévő baktériumok sem fertőzik el a sebeiket. Kutatók még nem tudták azonosítani azokat a speciális antitesteket a vérükben, amelyek ezt lehetővé teszik.

Tudtad-e?

A csapda összecukásának sebessége függ a növény állapotától. Hidegben, vagy kevés fény mellett sokkal lassabban csukódik össze.

Az előkelő nevet viselő Vénusz légycsapója a harmatfűfélék családjába tartozó húsevő növény. Észak-Amerikában honos, ahol a természetben mocsaras, vízben gazdag talajon található meg. Sokan tartják otthonukban kedvtelésből világszerte, így Magyarországon is, élőhelyén ugyanakkor veszélyeztetettnek számít.

A Vénusz légycsapója évelő növény; ez azt jelenti, hogy télen a föld feletti része elszárad ugyan, ám tavasszal a földben megmaradt részéből újra kihajt.

Gyöktörzséből kialakuló apró, vékonyka gyökereivel a földben csak kapaszkodik, és a vizet is ezzel szívja fel. Gyöktörzse a földalatti szára, ebből nő ki a növény földfeletti lágyszára és levele. A Vénusz légycsapójának meghatározott számú, 4-8 levele lehet. Ha ennél több, akkor az anyanövény gyöktörzséről már levált egy új növényke, tehát több növény él együtt.

Csak látszólag virág

Sokan gondolhatják, hogy a csapda a növény virága, de ez nem így van. A növény levele három részből áll: az első, szív alakú lemez végzi a fotoszintézist, a második és harmadik, párosával álló levéllemez alkotja magát a csapdát. Körülbelül 4 cm hosszú egy csapda, és festékanyagot tartalmaz, ettől lesz olyan színe, mintha virág lenne. Ráadásul a felszíne finom nektárillattal csábítja oda a rovarokat. A peremén sorakozó nyúlványok miatt úgy néz ki, mintha fogai lennének. De se foga, se szája. Érzékelősörték vannak a csészén, ezzel érzi meg a rovarokat. A természet nagyon okosan tervezte meg ezeket a növényeket: a sörtéknek többször kell érzékelniük a mozgást, így a növény bizonyosságot nyerhet, hogy nem egy kis porszem, hanem mondjuk egy légy szállt oda.

Nincs menekvés

Miután a növény érzékelte a mozgást, elkezdi összezáródni, és szép lassan összeszorítja az áldozatát. Ekkor emésztőnedvet kezd termelni, és így dolgozza fel a táplálékát. Akár egy-két héten át is tarthat az emésztés, utána újra kinyitja a csapdákat, a megszáradt táplálékmaradékot pedig a szél fújja el. Ha a zsákmány igen apró vagy sikerül kerek oldania, a csapda már 12 óra múlva újra kinyílhat. A növény tavasszal virágzik. Virágát hosszú, külön álló száron növeszti, azért, hogy a beporzásra alkalmas rovarokat ne kapja el. Vegetatív úton, sarjakkal vagy levéldugvánnyal is szaporítható.

Embert nem eszik

Sokszor láthatjuk filmekben, képeken, hogy a Vénusz légycsapóját veszedelmes emberevő szörnyetegként ábrázolják. Azonban nem kell megijedni, hisz az előbb olvasottakból te is láthatod: a kicsinyke növény felépítése alkalmatlan arra, hogy embereket, vagy rovarnál nagyobb állatokat foglyul ejtsen és elfogyasszon.

Vénusz légycsapója
Dionaea muscipula
Venus flytrap

Néha láthatsz olyan növényt, melynek egy leveléből két csapda is kifejlődött. Ez nagyon különleges, azonban nem jelent jót. Azt jelenti, hogy a növénynek valamilyen genetikai betegsége van.

Figyeld meg!

